

בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות

(בין אדם לחבירו)

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א

בין המצרים תשס"ח

ואמרו ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג' עברות חמורות.

איתא בגמ' שבת דף לא. מעשה בנכרי אחד שבא לפני הלל הזקן ומבקש למדני את כל התורה כולה על רגל אחת, והלל הזקן עונה לו דעלך סני לחברך לא תעביד זוהי כל התורה כולה, ואידך פירושה זיל גמור. במעשה זה שבא הנכרי לפני הלל הזקן אנו מוצאים דבר פלא לכאורה, כבר בשאלה אנו יכולים להבין שכוונת השואל היתה מה התמצית של התורה כלומר מה השורש של כל התרי"ג מצוות וכל המסתעף, וכעין שאנו מוצאים בגמ' סוף מכות בא חבוקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה, והלל עונה לו דעלך סני וכו', איך אנו יכולים לנסות להבין הוראה זו שעיקר התורה הוא ענייני בין אדם לחברו, האם אכן כן זהו שורש התורה או שמא הלל הזקן התכוין למסור מסר לאותו הנכרי ודרכו גם לכלל ישראל.

האריכו הקדמונים שהלל הזקן עמד כאן על שורש האמונה ועניין חברו הכוונה כמשל לקב"ה בבחינת רעך ורע אביך אל תעזוב. והיינו כיון שהאמונה היא דבר מופשט הדורש הכנה רבה ובמיוחד כשבא נכרי הרחוק מיסוד האמונה, אומרים לו שאדם חי על היסוד שיש עוד אנשים בעולם ואף על פי שהאדם הראשון נברא יחידי מ"מ הוא לא נותר יחידי, וכיון שכן שהאדם איננו לבדו בעולם כל מערכת החשיבה היא שונה לגמרי, מעתה האדם לא יכול לחשוב רק על עצמו הוא צריך לחשוב גם על זולתו, אדם שחושב רק על עצמו הוא אדם שחי בחשיבה אנוכית,

איתא במשנה תענית פרק ד' מ"ו חמשה דברים אידעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר משנכנס אב ממעטין בשמחה

מתבאר במשנה שבי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וכו' והנה על אף הדברים הקשים שארעו לאבותינו בימים אלו, עיקר הדגש שאנו שמים עליו בימים אלו הוא חורבן הבית הראשון והשני ובעיקר השני. ולכאורה יש לעיין מדוע נקבע לדורות עניין האבלות על החורבן כדבר עיקרי יותר מאשר שבירת הלוחות, וביותר שכתבו הקדמונים שבימים אלו של בין המצרים צריכים לחזק את ענייני בן אדם לחברו שהוא היה סיבת חורבן בית שני, וכפי שמובאר בגמ' יומא דף ט: אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. ויש להתבונן מה הכח הגדול שיש בבין אדם לחברו שהוא יכול לגרום לחורבן הבית בדור שהוא מצטיין בתורה ובגמילות חסדים, עוד יש להתבונן שהרי הדור היה דור של גומלי חסדים ואם כן איך נכשלו כל כך בשנאת חנם, להיכן נעלמה המעלה של גמילות חסדים, וכן צריך ביאור הא דהשוו חז"ל

בהם שנאת חנם לא היה יותר מה שיאחד אותם לקומה שלימה וזכותם אבדה ונחרב הבית.

ככל שמעלת היחידים יורדת דרושה האחדות כדי לשמר את קומת כלל ישראל, ולכן על אף שארעו דברים חמורים בכלל ישראל במשך כל השנים ובפרט בימי בין המצרים, מ"מ בכל דור נקבעה ההתעוררות לפי מצבו של הדור באותה תקופה, אך בכל התעוררות של בן אדם לחברו טמונה מניהו ביה גם התעוררות בענייני בין אדם למקום כי הא בהא תליה. וזהו המפתח התמידי להתחזקות בתורה ובמצוות.

אנו מוצאים בנבואת זכריה, שחי בתקופת תחילת בית שני שקורא לעם להתחזק וכך הוא אומר "משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם" [זכריה ז', ט"ז].

וכך במשך כל נבואתו הוא מתריע על מידת השלום והאמת – שהיא היתה חסרה לכלל ישראל בדור ההוא של ימי בית שני.

יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

מבאר הגאון מוילנא בספרו אמרי נעם על מסכת ברכות, שרגילים כולם לחשוב שהעולם עומד על שלשה עמודים תורה עבודה וגמילות חסדים, ובזמן החורבן התרופף לכאורה עמוד העבודה והחסד אבל עמוד התורה נשאר, אבל לא כן אלא שעמוד התורה התרופף גם הוא וכפי שנאמר במגילת איכה מלכה ושריה בגויים אין תורה, היינו שעמוד התורה התרופף, ואנו מתפללים ג' פעמים ביום שיבנה בית המקדש ואז יחזור גם עמוד התורה בבחינת ותן חלקנו בתורתך.

שמביאה אותו לטעות יסודית בעבודת השם. עיקרה של עבודת השם כלשונה להיות עבד השם ותכלית כל הבריאה היא לשרת את השם, וזהו דבר שקשה מאד לבר אנוש להבין ויותר קשה לו לחיות, הוא מוכן להסכים אחרי מאמצים רבים שיש מנהיג לבירה, אבל לחיות בתחושה שכל הבריאה והמהות של האדם היא לשמש את קונו, זהו דבר שדורש בתחילה את ביטול היש מהאדם, אדם שחי בתחושה של בשבילי נברא העולם, יקשה לו להבין אפילו במעט את חובתו בעולמו, וזה מה שהלל הזקן ניסה לגשם לו במשל דעלך סני לחברך לא תעביד.

כלל ישראל בבית שני חיו בדבקות בתורה והצטיינו בגמילות חסדים, אבל לקו בשנאת חנם, איך אפשר להצטיין בגמילות חסד ולהיות גם שונאי חנם, לכאורה תרתי דסתרי? אלא שהדבר תלוי למה אדם עושה חסד, האם הוא עושה חסד להיטיב עם חברו או שמא להיטיב עם עצמו. יתכן מצב בו האדם עושה מצוות כדי להיטיב עם עצמו ולא דוקא עם זולתו, פרנס הממונה על הציבור יכול לתרום מהונו ולא דוקא בשביל טובת הציבור פעמים היא פעולה אנוכית של הגדלת שמו וטבעו בעיני הבריות. גם בעבודת השם יתכן מצב בו אדם עושה את אותם דברים אך בלי במחשבה הראשונית שעניינה עבד ה'.

המהר"ל בספרו נצח ישראל פרק ד' מבאר את החילוק בין חטאי עם ישראל במקדש ראשון למקדש שני ובעונש שנגזר עליהם. ומחלק בין המציאות של כלל ישראל בשתי התקופות, בית ראשון – עמד על גדלותם של היחידים, הם היו משכמם מעלה והם עיצבו את הדור, ולכן גם חטאי היחידים הם שגרמו לחרבן הבית שני – עמד על האחדות של כלל ישראל, הם היו קומה שלימה ובכללות של כולם ביחד היתה להם זכות הקיום. ולכן ברגע שפגעה